

ZNAČAJNE IDEJE POSLANICÂ SV. IVANA

Prva poslanica sv. Ivana čita se kod sv. mise na blagdan tog sveca, na blagdan Nevine dječice, mučenika, zatim u svagdanjim čitanjima do 12. siječnja; druga poslanica se čita u petak XXXII. nedjelje kroz godinu, a treća u slijedeću subotu. Čitanje svih triju poslanica u časoslovu određeno je za VI. i VII. vazmeni tjedan. Postoji opasnost da poslanice sv. Ivana ostanu prilično nezapažene. Mnogima se, naime, čini da od Ivana imaju gotovo sve u njegovu evanđelju, a jedva da ima što novo i važno u poslanicama. Sv. Augustin, međutim, nije bio tog mišljenja. On je održao homilije o 1 Iv u uskrsoj osmini. Objelodanio ih je kao traktate¹ koji su, poslije njegovih traktata o Ivanovu evanđelju, možda najljepše što je napisao. Ti se traktati prevode na moderne jezike i rado čitaju.² Tu su zabilježene neke najljepše izreke sv. Augustina, pravo biserje u književnosti crkvenih otaca. Stvaraju u nama divljanje svojom dubinom i originalnošću.

Prvu Ivanovu poslanicu Augustin uvelike hvali ovim riječima: »Kanonaska je ova poslanica; kod svih se naroda čita. Smatra se svetim autoritetom vasionu« (VII, 5, SC 75, 322). Druga je poslanica kratak sažetak prve, ali je zajedno s trećom važna za crkvenu povijest zbog problema o autoru kao »Starješini«, svjesnom svoga neospornog autoriteta; zbog problema o Diotrefu, koji se pobunio protiv njega (3 Iv 9 sl.); zbog problema o misionarima i o stavu prema hereticima (2 Iv 7-11; 3 Iv 5-8). Ono što ovdje iznosim o Ivanovim poslanicama (uglavnom o 1 Iv) nije komentar pojedinih rečenica, već primjena na neka novija strujanja među katolicima.

»U istini i ljubavi« (usp. 2 Iv 3)

Navedene su riječi kao naslov druge poslanice, pače čitave prve poslanice. O bratskoj ljubavi napisao je Ivan u 1 Iv više nego ikoji drugi pisac NZ; ne samo više, nego i dublje i uzvišenije. Bratsku je ljubav malne pobožanstvenio. Dvapat je Boga definirao kao ljubav (1 Iv 4, 8. 16), da nam bude uzor ljubavi. Ali Ivan urgira i istinu, objavljenu Božju istinu, u prvom redu istinu o utjelovljenom Sinu Božjemu, Spasitelju svijeta.

¹ *Tractatus* je kod Augustina propovijed, obično usmena, o Sv. Pismu, homilija s duhovnim primjenama, teološkim refleksijama. Usp. P. AGAËSSE, SC 75 (Augustinov komentar 1 Iv) 15. 16.

² Njemački prijevod FR. HOFMANN, *Gott ist die Liebe* (III. izd.), Freiburg i. B. 1954. U SC 75 Augustinov original, francuski prijevod s uvodom i bilješkama.

Mora se dakle u nama sjati Božja istina, kao što mora plamtjeti ljubav. Jedno bez drugoga ne može biti. »I ovo je zapovijed njegova: da vjerujemo u Sina njegova Isusa Krista i da ljubimo jedni druge« (1 Iv, 3, 23).

Augustin, doduše, ispravno trvdi da se u 1 Iv najviše preporučuje ljubav (u prologu, SC 75, 104). Želeći razlagati poslanicu, on kaže tronut: »Koliko radije zborim o ljubavi, to mi se manje hoće završiti čitanje (i tumačenje) te poslanice; nijedna druga nije tako gorljiva svojom preporukom bratske ljubavi« (VIII, 14, SC 75, 370). S manje točnosti izražava se Augustin kad kaže: »A glede čitave te poslanice promotrite da li što drugo preporučuje doli samu ljubav« (VII, 1, SC 75, 316). Ivan, međutim, u toj poslanici preporučuje nedvojbeno i drugo, osobito ističe sa snašnom emfazom istinu u pravoj vjeri u Isusa Krista.

Emfaza se osjeća, ali ona neke moderne zbunjuje jer je, kažu, Ivana zavela u nesavršeno poimanje bratske ljubavi. Brat je Ivanu vjernik, kršćanin, a jedva da mu je to svaki bližnji. U naše se vrijeme pak toliko veliča, prema nauci samog Spasitelja (Mt 5, 43—48), sveopća ljubav, prema svim ljudima, bilo koje boje, bilo koje narodnosti ili vjere; da, i ljubav prema progoniteljima, nevjernicima. Augustin nije bio tako slijep da bi mu teškoća izbjegla. On je rješava u osmom traktatu.

Uviđavno i pronicavo brani najprije upravo bratsku ljubav. Ne mora bratska ljubav biti manjkava. Ljubav prema čovjeku, koji ne treba naše pomoći, može biti čistija, prisnija. Dajući siromahu, ti se dižeš iznad njega, a to kvari ljubav (VIII, 5, SC 75, 348). I ta primjedba sv. Augustina pogađa neke pisce koji nisu umjeli posve korektno definirati kršćansku agapu.³ Ova Augustinova opomena još je konkretnija protiv modernih prigovora: naime, mi moramo ljubiti neprijatelja želeći mu da postane s nama dionik vječnoga života i tako nam postane brat. Ne ljubiti ono što je on sada (neprijatelj), već ono što on mora postati — nama brat u Kristu! Nije nas Krist poticao na ljubav prema neprijateljima zato da nam ostanu neprijatelji. To ne bi značilo ljubiti ih, već mrziti. Tu stvar Augustin uspoređuje s liječnicima. Ne vole liječnici bolesnika zato jer im se mili bolest, kao da bi im bilo drago da se bolest ne izliječi. Ne, ljubeći bolesnika, oni mrze bolest, tamane je svim mogućim terapijama, paze da ne bi zdravog čovjeka zarazila (usp. VII, 11; VIII, 10, sl., SC 75, 332. 361—365).

Tako je sv. Ivan mrzio herezu kao tešku bolest. Heretici protiv kojih on piše nisu bili u herezi rođeni i odgojeni, inovjerci bona fide. Bili su antikristi, odmetnici: »Od nas iziđoše, ali ne bijahu od nas. Jer kad bi bili od nas, ostali bi s nama« (1 Iv 2, 18. 19). Ivan smatra apostaziju najgorim grijehom, grijehom »na smrt« (5, 16. 17). On ne jamči sigurno uslišenje molitve za njih, budući da se uslišenju protivi njihova odmetnička okrjevolost. Ivan je najstroži protiv širitelja krive nauke (2 Iv 10.11). Čistoća vjere i opasnost zaraze tražila je taj strogi nastup.

³ ALBIN ŠKRINJAR, *Teologija sv. Ivana*, Zagreb 1975, str. 247 sl.

Ivan se ugledao u samog Božanskog Spasitelja, koji je bio jako strog prema farizejima i pismoznancima. Usprkos tome možda na nekoga mučno djeluje što se u 1—3 Iv ne zahtijeva ljubav prema nevjernicima. Istina, ne zahtijeva se izričito, ali jest uključno, tako naime što nam se daje Bog kao uzor ljubavi, Bog koji je tako ljubio grešni svijet da je svoga Sina predao u smrt, da bude žrtva pomirnice za grijeha svega svijeta (1 Iv, 2, 2; 4, 9. 10).

Ivanov jak naglasak ne samo na ljubavi, već također i na istini, nije anahronizam za naše vrijeme. Ivan ne bi dao svoj pristanak našoj vjeri i brizi za vjersku istinu da vidi u njoj klice skepticizma, klice indiferentizma prema oprečnim vjerskim stavovima, ili možda mišljenje da je sumnja bitan elemenat u činu vjere, što već i pokoji katolik tvrdi pod utjecajem R. Bultmanna. Ivanova je vjera jasna, čvrsta, trijumfalistička (1 Iv 5, 4). Temelj joj je objava i apostolska tradicija, koja je Ivanu sveta (1 Iv 1, 5; 4, 6. 14). Mi trebamo držati ono što smo čuli od početka (2, 24; 3, 11; 2 Iv 6). »Tko god ide dalje«, želeći biti napredan, »a ne ostane u Kristovoj nauci nema Boga« (2 Iv 9). Oštre su to riječi apostola ljubavi. I Schnachenburg i Bultmann tumače ih u vezi s gnostičkim progresizmom.⁴ Gnostik se ponosi svojim stvaralačkim duhom, ali kad nema u sebi Boga, on ne stvara, nego razara. Držeći se objave i tradicije, mi smo sretni što »znamo«. To je izraz poslanice 1 Iv. Ushićeno ponavljanje da »znamo« jest završni akord u njoj (5, 15. 18. 19. 20; usp. 2, 13. 14). Istina i ljubav, to je u 1 Iv nerazdruživo.

Bog ljubav — Bog sudac, mrzitelj grijeha

Mnogi vole sv. Ivana prije svega zato što je Boga dvaput definirao kao ljubav (1 Iv 4, 8. 16). Pravo vele da se nauk o Bogu s tom definicijom popeo do vrhunca. Zaljubili su se u nju protestantski teolozi P. Tillich i John A. T. Robinson, koji se njome na svoj način služe. To međutim nije definicija metafizičke Božje biti, nego Boga kakav je prema nama. Sv. Augustin, taj divni tumač prve Ivanove poslanice, sav je izvan sebe čitajući u njoj riječi »Bog je ljubav«. Ali kad je on prije pisao o Bogu, nije volio imenicu ljubav, jer je pod utjecajem grčkih filozofa u ljubavi osjećao nešto nesavršeno, čime čovjek nešto želi sebi.⁵ No, s Ivanovom definicijom sinulo je u Augustinovoj pameti nešto novo, prekrasno, pravo značenje biblijske agape. Pojam ga je Boga kao ljubavi razblažio, usrećio, što bi trebalo usrećiti svakog čovjeka. Definicija Boga kao ljubavi zanimala ga je još posebno zato jer je to temelj naše bratske ljubavi. A bratska je ljubav onaj drugi faktor koji uistinu može usrećiti čovječanstvo.

Kad mislimo na osobu koja nas ljubi, sjećamo se svega što smo od nje primili. Od Boga koji nas ljubi primili smo neopisivo mnogo. U 1 Iv

⁴ R. SCHNACKENBURG, *Die Johannesbriefe*, Herder 1965, 314 sl.; R. BULTMANN, *Die drei Johannesbriefe*, Göttingen 1967, 108 sl.

⁵ P. AGAËSSE u SC 75, 37 sl.

sveti pisac nas zanosno podsjeća na veliku ljubav koju nam je Bog izkazao kad nam je dao da se zovemo i jesmo djeca Božja; a dat će nam još nečuveno više kad ga u nebu budemo gledali onakva kakav jest (3, 1. 2). Upravo u 1 Iv čitamo upadno često da smo rođeni od Boga (2, 29; 3, 9; 4, 7 itd.), da smo djeca Božja (3, 1. 2. 10; 5, 2). Ne čitamo u evanđelju nego u poslanicama sv. Ivana pregnantan izraz *imati Boga, Oca, Sina* (1 Iv 2, 23; 5, 12; 2 Iv 9). A kad imamo Boga, imamo sve.

No Bog, koji nas tako neizrecivo ljubi, također je i čuvar moralnoga poretka i sudac. On kao sudac mrzi grijeh i kažnjava ga. To i Ivan predpostavlja u 1 Iv gdje veli da bi nam drugi dolazak Kristov mogao biti opasan (2, 28), kao i Sudnji dan (4, 17). Upravo ideja straha Božjega jedna je od onih ideja koje neki moderni lako ne podnose, niti je rado spominju. Oni radije nalaze utjehu u riječima 1 Iv »savršena ljubav izgoni strah« (4, 18). Istina je to, ali nam se valja pitati da li imamo savršenu ljubav. I stari grčki filozofi su odvrćali od straha pred božanstvom sa svrhom da isprave pojam o Bogu. Stara pučka religija smatrala je naime da su bogovi zavidni, da kažnjavaju čovjeka i onda kad nije sagriješio. Grci su nastojali umilostiviti božanstvo, ali ne uvijek zato jer ih je grizla savjest, već zato što nisu znali kakav razlog može imati Božja srdžba.⁶ Ipak je npr. Plutarh, kojemu je vedro pouzdanje u Boga bilo primarno, pisao i o pravednim kaznama Božjim.⁷

U Ivanovim poslanicama nalazimo čisto čudoredno shvaćanje, u kojem je jasan pojam grijeha a strah pred grijehom bitan. Ako nam je pisac poslanice 1 Iv omilio svojim nenatkriljivim opisom Boga kao Boga ljubavi, ne bismo se smjeli zbog toga oglušiti na njegovu propovijed protiv grijeha. Grijeh je nešto đavolsko (3, 8. 10), čini nas djecom đavolskom (3, 10), nespojiv je s našim nadnaravnim životom (3, 9; 5, 18), skrivio je smrt Kristovu (1, 7; 2, 2; 4, 10; 5, 6. 8). Sin Božji se pojavio da odnese, razori grijeha, djela đavolska (3, 5. 8).

Poslanica 1 Iv, koja je par excellence poslanica o ljubavi, spada u NZ među poslanice koje nam uporno i potanko usađuju u pamet ispravan pojam grijeha. Ivan tvrdi semfazom da smo svi grešnici (1, 8—10). Slika nam živim bojama Krista u borbi protiv grijeha. Traži na razne načine i našu borbu, reakciju, ne samo izbjegavanje grijeha, već i čišćenje srca od počinjenog grijeha (3, 3). To evidentno ne ide bez kajanja, ma da u Ivanovu rječniku nema riječi za kajanje. Grijeh se u 1 Iv zove *anomia*, *bezakonje* (3, 4), nešto sotonsko prema značenju što ga izraz često ima. Sjetimo se opet grijeha »na smrt«, koji je najgori i teško oprostiv, zacijelo zato jer grešnik neće da se pokaje (5, 16. 17).

Budući dakle da Ivan u 1 Iv tako uporno žigoše grijeh, nikako nije u duhu te poslanice grijeh bagatelizirati, prešućivati, premalo govoriti o čišćenju srca, ne drhtati pred grijehom »na smrt«, koji Boga najteže

⁶ FR. BUECHSEL, *ThWbNT* III, 311 sl.

⁷ Najviše u *De sera numinis vindicta*.

vrijeđa. Mi u svom čudorednom životu nemamo prave ideje o Bogu ljubavi ako nemamo ideje o uvredi Božjeg veličanstva. Grijeih nas fatalno udaljuje od Boga, tako da — izrazi su Ivanovi — ostajemo u tami (1 Iv 2, 9. 11), ostajemo u smrti (3, 14), nemamo više Boga (2, 23; 2 Iv 9). Ako čitamo Ivanove poslanice, kako da nam grijeih strahovito ne omrzne? Pariški nadbiskup Kardinal Marty pitao se zabrinuto prije godinu, dvije: nećemo li opet govoriti o grijeihu? Moramo.

Ono što smo mi ovdje naveli iz 1 Iv kao dokaz za težinu grijeiha, R. Bultmann pripisuje »crkvenoj redakciji«, koja je to kasnije interpolirala: o Kristovu dolasku koji je opasan za grešnike, o Sudnjem danu, o krvi Kristovoj, njegovoj žrtvi pomirnici, o »grijeihu na smrti«. ⁸ Uz Bultmanna ne pristaju ni svi protestanti, a katolici brane protiv njega jedinstvenost poslanice. ⁹ Ono što Ivan piše o ljubavi, može biti više specifično njegovo, ali ne tako kao da on ne bi potpuno usvajao opće kršćansku nauku o grijeihu i strahu pred grijeihom, o strahu Božjem.

Koliko zapovijedi: jedna, dvije, mnogo?

Poznata je činjenica da se u 1 Iv govori o zapovijedima u pluralu. Kad se pak točno preciziraju zapovijedi, ne spominju se druge osim vjera u Isusa i bratska ljubav. Pod utjecajem poslanice 1 Iv došlo je nekako do krive tvrdnje da za naš čudoredni život imamo samo jednu Božju zapovijed, zapovijed ljubavi. To ne može biti, jer Ivan, osim ljubavi, zahtijeva i vjeru (1 Iv 3, 23). Značajno je ipak što on u jednini navodi *zapovijed*, kojoj je predmet vjera i ljubav. Iz vjere u Isusa rađa se bratska ljubav, Isusov primjer vodi nas do najsavršenije ljubavi. Pojmovno, razumije se, vjera nije ljubav, premda je u vjeri uključena ljubav, ljubav prema Isusu, čime mu se predajemo svim srcem, svom dušom. Duboko je, prema tome, Ivanovo shvaćanje kad on vjeru i ljubav spaja u jednoj zapovijedi.

Ivan dosta jasno, premda implicitno, aludira da — osim zapovijedi o vjeri i ljubavi — ima još i drugih zapovijedi. Čovjek ima obligacije i prema samom sebi. Ne smije se predati požudi tijela, požudi očiju, ohološći života (2, 16—17). Ne smijemo ljubiti svijeta (2, 15—17). U ljubavi prema svijetu ima raznih strasti, ima grijeiha protiv raznih zapovijedi. Pobunjenik Diotref nije griješio tek pomanjkanjem ljubavi i vjere, nego evidentno i ohološću (3 Iv 9. 10). Grijeih se u 1 Iv 3, 4 označuje kao *anomia*, *bezakonje*. Priznajem da nam Ivan tom definicijom ne doziva u pamet Zakon SZ i njegove brojne propise i zabrane. U izrazu *bezakonje* vidio je on sve što je protiv Božje volje, a naprotiv u izrazu: *činiti što je njemu drago* (3, 22), vidio je sve što se Bogu dopada. Ivan hoće da mi nasljedujemo Isusa (2, 6; 3, 3—5. 7. 16; 4, 17). To se nasljedovanje tako precizira da ne može biti govora samo o bratskoj ljubavi. Jednako tako treba zaključiti

⁸ R. BULTMANN, o c. 26. 27. 29. 30. 49. 73. 77. 88 - 91.

⁹ Protiv Bultmanna osobito, originalno, W. NAUCK, *Die Tradition und der Charakter des ersten Johannesbriefes*, Tübingen 1957, glede »crkvene redakcije« 128 - 146.

i kad je govor o Đavlu, o Zlome, pod čijom je vlašću svijet (5, 19), ali koji se ne dotiče djece Božje (5, 18), kojeg moramo pobijediti (2, 13. 14) i čija djela Krist razara (3, 8). Sva ta terminologija sv. Ivana, rođenog Židova, učenika Ivanova od početka, primorava nas da njegovu izrazu *zapovijedi* (u pluralu) pridajemo šire značenje, bez ograničenja na vjeru i ljubav.

Unatoč svemu tomu bili bismo slijepi na oba oka kad ne bismo uvidjeli da je Ivanu zapovijed o vjeri u Isusa i o bratskoj ljubavi u eminentnom smislu glavna i temeljna zapovijed. Sav naš moralni život mora biti prožet vjerom i ljubavlju. Ali ne pristajemo bez distinkcije na ono što je pisao anglikanski biskup J. A. T. Robinson u glasovitoj knjizi *Honest to God*, u poglavlju o *Novoj moralnosti* (SCM Press 1963, str. 105—121), osobito pod naslovom *Nothing Prescribed — Except Love*. (Ništa nije zapovjedbano osim ljubavi: 116-121). Za njegovu tezu, da je samo ljubav zapovjedbana, glavni mu je dokaz Isusova riječ da čovjek nije stvoren radi subote, već subota radi čovjeka (usp. Mt 12, 1—8). Kad vršim zapovijed kojom se formalno ne traži ljubav, nije dosta, veli Robinson, da je izvršim s ljubeznom prijaznošću; dublje valja roniti te u svakoj zapovijedi gledati ljubav kao konstitutivni element (str. 116). Jedino pomanjkanje ljubavi zlo je po svojoj biti (118), jer moj čudoredni čin ne postaje zao po ničem drugom (119).

U Robinsonovim izvodima ima nešto zavodljivo, ali nas to vodi u njegovu situacijsku etiku, koja se, što on sam vidi, ne slaže s naukom Pija XII. (AAS 1952, 413—419). Robinson potkrepljuje svoje mišljenje znamenitim aforizmom sv. Augustina iz Traktata o 1 Iv: »Dilige, et quod vis fac« (Trakt. 7, 8, SC 75, 328). Augustinovu misao točno tumači P. Agaësse (o. c., 80. 328 sl.). Ne slaže se posve s M. Gilsonom, koji je Augustinovu izreku shvatio o ljubavi prema Bogu: ljubav prema Bogu, savršeno čista, lišena svake slabosti i zle požude, ne trpi da čovjek učini nešto zlo. No, iz Augustinova konteksta slijedi da on nije imao formalno pred očima ljubav prema Bogu, nego bratsku ljubav. Gilsonova egzegeza ipak ne gubi svu svoju vrijednost, jer nas Ivan uči kako su ljubav prema Bogu i ljubav prema bližnjemu intimno međusobno povezane, tako da jedna bez druge ne može biti (1 Iv 4, 12. 20. 21; 5, 1. 2).

Bratska ljubav nas ne dispencira naprosto od drugih Božjih zapovijedi, nego ona osigurava i usavršava vršenje svega što Bog od nas traži. Augustin, uranjajući u Ivanovu misao, kaže i ovo: »Dilige! Non potest fieri nisi bene facias« (Ljubi! Ne može to biti ako ne radiš pravo, X, 7, SC 75, 426). Dužnost mi je koji put biti strog prema bratu, ali, veli Augustin u duhu sv. Ivana, »radix sit intus dilectionis, non potest de ista radice nisi bonum exsistere«. (Nek ti je u srcu korijen ljubavi ne može iz tog korijena izaći ništa drugo osim dobro, VII, 8, SC 328). Ivanova je misao zapravo ista kao i Isusova, kad je rekao pismoznancu s obzirom na zapovijed ljubavi prema Bogu i bližnjemu: »O tim dvjema zapovijedima visi sav Zakon i Proroci« (Mt 22, 40).

Ali ako netko, na temelju Augustinove izreke »Dilige, et quod vis

fac«, proglašuje dozvoljenim ono što Crkva zabranjuje na području spolnog, bračnog ili kojeg drugog života, ni Augustin, ni Ivan, ni Isus ne bi mu odobrili (usp. Robinson, o. c. 118 sl.).

»Nova et vetera — Novo i staro« (Mt 13,52)

Isus je odlučno poricao da je on došao ukinuti Zakon i Proroke (Mt 5, 17—19). Drugom zgodom, u propovijedi na gori, pokazao je jasno da je donio nešto novo s obzirom na svoju osobu, što kod sinoptika nazivaju tzv. implicitnom kristologijom. Isus je pohvalio svog učenika kao »književnika«, koji iz svoje riznice »iznosi novo i staro« (Mt 13, 52). Ljutio se na farizeje koji nisu bili sposobni spojiti staro što ima trajnu vrijednost, s novim koje on donosi. A Ivan u svojoj poslanici?

Tu eto teškoća! Kako to da se u 1 Iv iz SZ ne navodi ništa izričito osim o Kajinu, bratoubojici (3,12)? Zar Ivan, tako pun kršćanske novosti, nije umio cijeniti divne Božje riječi iz SZ?

Nemoguće je da to nije cijenio on koji u svom evanđelju obilno i na razne načine crpe iz SZ makar se od njega — kao zastupnika NZ — malko distancirao na ispravan način. Pišući svoju prvu poslanicu Ivan se držao načela da ne optereti svoju pamet mnoštvom istina, nego da izabere ono što je glavno, da u to uroni sve dublje i dublje te da izrazi sve bolje i bolje. Po njegovu primjeru trebali bismo i mi uroniti u Božje riječi SZ i NZ!

Poslanica 1 Iv također je pod utjecajem SZ, osobito što se tiče ideja koje su važne za Ivana: o životu, spoznaji Boga, istini.¹⁰ O svemu tome ima mnogo u mudrosnim knjigama SZ. Ivan ih ne citira doslovno, nego onako kako je to u njemu dozrelo meditacijom. Svojom meditacijom on nije iskrivio pojmove SZ. Kristova objava i inspiracija Duha Svetoga pomogla mu je da ih obogati novim sadržajem. Kako da i ne obogati istinu i spoznaju Boga po Isusu Kristu! Pojam »života vječnoga« na poseban je način usavršen kod Ivana. On je naučio od mudraca SZ da se pravi život, koji zaslužuje to ime, prvotno sastoji u ćudoređu i u sjedinjenju s Bogom. Ivan nas uči da je to sjedinjenje s Bogom nešto nadnaravno u životu rođene djece Božje. To je izrazitije izraženo u 1 Iv nego u Ivanovu evanđelju. U 1 Iv ističe se naime veza života vječnoga s Kristom, s vjermom u Krista, s bratskom ljubavlju.

C. H. Dodd, engleski protestant, inače izvrstan poznavalac Ivanove teologije, pripisuje poslanicu 1 Iv Ivanovu učeniku, kojemu ne osporava lijepih književnih vrlina, ali ga ipak smatra inferiornim evanđelistu.¹¹ Nama je autor Iv i 1 Iv jedna te ista osoba. Uvjereni smo da se taj autor nerijetko u 1 Iv više uzdiže nego u evanđelju. Evnđelist samoga sebe nadmašuje u 1 Iv definicijom Boga kao ljubavi, karakteristikom bratske ljubavi, originalnim povezivanjem ljubavi prema Bogu s bratskom lju-

¹⁰ G. ZIENER, *Weisheitsbuch und Johannesevangelium*, *Biblica* 1958, 37-49. 52-57; I. de la POTTERIE, *La vérité dans saint Jean* (*Analecta biblica* 73. 74), napose I, 46-52. 135. 136; II, 573. 574 i dr.

¹¹ C. H. DODD, *The First Epistle of John and the Fourth Gospel*, *BJRyll* 1937, 155 sl.

bavlju, povezivanjem također s našim nadnaravnim životom, u kojem *imamo* Boga, *imamo* Duha Svetoga kao vezu ljubavi (3, 24; 4, 13). O Duhu Svetom čitamo u 1 Iv da ga *imamo* svi kao »Pomazanje«, koje nas uči o svemu, tako da svi *imamo* znanje (2, 20, 27). I naziv *sjeme Božje* (3, 9) po svoj prilici jest naziv za Duha Svetoga kao počela nadnaravnoga života u nama. Povezivanje svih tih elemenata s bratskom ljubavlju iznenađuje nas svojom novošću, pa čak i s obzirom na ono što je Ivan prije izrazio u evanđelju.

Nova et vetera! Novo i staro razabiremo i u Kristologiji poslanice. Jednakost Oca i Sina izražava se u 1 Iv i time što tu i tamo nije posve jasno o komu je govor, o Ocu ili o Sinu (2, 3—5. 12. 13. 20. 27; 3, 2. 3. 7; 4, 17; 5, 20c), ili što se neobično lako prelazi od Oca na Sina (npr. 2, 28. 29). Na nešto staro podsjeća nas pisac poslanice kad upadno često Isusa uspoređuje sa Slugom Gospodnjim iz Deutero-Izaije. Taj se po imenu ne spominje, ali iluzija na njega ima u 1 Iv više nego u poslanicama sv. Pavla (1 Iv 2, 1. 2; 3, 5. 7. 16). No, u Ivanovoj je poslanici Sluga Gospodnji u novom svjetlu. U Iz 53 kazna Božja pada na Slugu Gospodnjega, i to za grijehе naroda; prema 1 Iv Bog je naprotiv iz ljubavi prema nama poslao svoga Sina da živimo po njemu, i da on bude pomirnica za naše grijehе (4, 9, 10), za grijehе čitavoga svijeta (2, 2).

Već znamo kako poslanica obiluje moralnim poukama. One također služe svetom piscu da na poseban način svraća našu pažnju na Isusa Krista, kojeg moramo nasljedovati. Ivan opetovano od nas zahtijeva pravo nasljedovanje (njem. Nachahmung), a ne samo to da se općenito predamo Isusu te za njega živimo i radimo (Nachfolge). Mi moramo živjeti kako je on živio (2, 6), biti u svijetu kakav je on bio (4, 17), ne grijешiti kao što je i on bio bez grijehа (3, 3—6), biti čisti (r. 3), pravedni (r. 7) po njegovu primjeru, kad ustreba, položiti život za braću (r. 16). Liberalni protestanti ne vole govoriti o nasljedovanju Isusa Krista, budući da jedva vide što je povijesno u evanđeljima, pa prema tome jedva i znaju kako je Isus živio. Njima se više sviđa što Ivan ne nabraja razne grijehе, ni razne kreposti, što uopće u njegovim spisima nema riječi krepost (*arete*). Ipak on u 1 Iv mnogo i potanko raspravlja o kreposnom i o grešnom životu. Obilna moralna pouka koju sadrži poslanica u nekima stvara sumnju da li je njezin autor identičan s autorom evanđelja. Poslanica previše moralizira, može li onda njezin autor biti Ivan? Može. Zašto bi ga njegov »johanizam«, ono što je specifično njegovo, moralo činiti nesposobnim prilagoditi se moralnim potrebama vjernika? I u naše vrijeme lako primjećujem u nekom pastiru duša nešto specifično njegovo, ali smatram da grijеši ako ne izađe iz svog mentaliteta ili svoje ideologije te ne vidi novih opasnosti koje prijetе dušama. U komentarima poslanice čitamo dosta često da je u vrijeme kad su nastale poslanice 1—3 Iv prijetila kršćanstvu pogibelj od gnostika, pogibelj za vjeru i pogibelj za moral. Neki egzegete smatraju da je upe-reno protiv gnostičke raskalašenosti ono što piše o grijehu u 1—3 Iv.

U tome se ne slažu svi. Ali je sigurno da Ivan odvrća vjernike od razvratnosti. Da li je to pak razvratnost koja se spominje u poslanicama

baš gnostika, to nije jasno, nekima se pače čini nevjerojatno.¹² Nedvojbeno je nemoral tada bio u grčko-rimskim gradovima mnogo više općepoganski nego gnostički. Protiv toga poganskog nemorala grme tadašnji grčki i latinski pisci. Vjernici za koje je pisana poslanica 1 Iv živjeli su možda skupa s poganskim rođacima, a prije krštenja neki su i od njih sami bili pogani. Ostaje ipak vjerojatno da Ivan piše protiv gnostika. Njihov je primjer bio na poseban način pogibeljan, jer su sebe zvali kršćanima, a živjeli nekršćanski.

Polemika s gnosticima prima u 1—3 Iv nov oblik. Kao da s njima nema više dijaloga (2 Iv 10. 11). Izoštava se antagonizam prema njima: to su antikristi (1 Iv 2, 18. 22; 4, 3; 2 Iv 7), krivi proroci (1 Iv 4, 1), zavodnici (2 Iv 7). Opet, eto, za neke tumače znak da onaj koji tako piše nije Ivan. Zašto? Ta evidentno je da su gnostici brojčano sve više rasli i da su se svojom naukom sve više udaljivali od autentične Kristove nauke (usp. 2 Iv 9). Nove zablude s pojačanom propagandom zahtijevale su nov, adekvatan, jasan i odrješit Ivanov postupak.

U Ivanovu pojmu Crkve, koji se u 1 Iv pooštava, protestant E. Schweizer vidi opasnost, vidi kako Crkva postaje sve snažnije četa pravovjernih, konservativnih, te hoće da vjernici ostanu ne samo (mistično) u Kristu, već također i u Kristovoj nauci (usp. 2 Iv 9—11). Schweizer u tom vidi opasnost da se grupa pobožnih u sebi ukoči, koja se više ne brine za duše onih koji misle drukčije i koja gubi smisao za misijsko revnovanje.¹³ To nije istina. Poslanica 3 Iv nam je svjedok da je Ivan revno slao misionare, htio da im svi pomognu koliko mogu i tako budu suradnici Istine (r. 2—8). Diotref, koji se bunio protiv Ivana, htio je ići svojim putem, pa je on sprečavao misijski rad (r. 9. 10).

Piscu poslanica 1—3 Iv bile su mrske heretičke novotarije. Njemu je bilo najvažnije držati se Kristove nauke, svega onoga što su apostoli vidjeli i čuli i što su navješćivali kao Kristovi svjedoci te tako imali zajedništvo s njima, a tako i zajedništvo s Ocem i Sinom njegovim, Isusom Kristom (1 Iv 1, 1—3). Nikakva opasnost nije prijetila Crkvi od Ivana, koji nam tako divno vadi iz svoje riznice »nova et vetera«, novo i staro. Opasnost je prijetila od gnostičkih heretika. »Da je gnoza prevladala, kršćanstvo bi prestalo biti važan moralni faktor. Postalo bi kozmogonija i metafizika bez utjecaja na sveopći razvitak čovječanstva« (F. H. Krueger, *La grande encyclopédie* 18, 1130).

Ako smo kongenijalni sv. Ivanu, kao što mu je bio kongenijalan sv. Augustin, teško ćemo se odijeliti od poslanice 1 Iv, o kojoj je rekao komentator J. Bonsirven u svom lijepom komentaru da je orijentalna melopeja, koja silno očarava (*Verbum salutis* IX, 25).

¹² Npr. protestantu K. WEISS, *Die »Gnosis« im Hintergrund und im Spiegel der Johannesbriefe*, u TROEGER, *Gnosis und Neues Testament*, Berlin 1973, 341-356.

¹³ E. SCHWEIZER, *Der Kirchenbegriff im Evangelium und den Briefen des Johannes*, *Studia evangelica*, Berlin 1959, 377-379.